

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Krystiana Pielacha
p.t.: „POWIAT GARWOLIŃSKI W LATACH 1944-1948. ASPEKTY PO-
LITYCZNE I SPOŁECZNE” Lublin 2023 r. ss.518**

1. Wybór tematu

Rozprawa Pana mgr. Krystiana Pielacha dotyczy istotnego problemu badawczego, a mianowicie przebiegu przemian politycznych, i społecznych w jednym z ważniejszych powiatów Południowo -Wschodniego Mazowsza jakim był i jest nadal powiat garwoliński. Miasto Garwolin doznało niewielkich zniszczeń wojennych w porównaniu z wieloma innymi miastami powiatowymi (np. Maków Mazowiecki - zniszczony w ponad 90 %) utrzymało status stolicy powiatu w województwie warszawskim. Miasto i powiat garwoliński mimo trudności powojennych dźwigało się dość szybko z tramy wojennej i jego mieszkańcy usiłowali wrócić do normalnego życia. W powiecie tym elity polityczne licząc się z realiami politycznymi spowodowanymi dostaniem się naszego kraju pod przemożne wpływy sowieckie - jak to ustalił autor - poszły na współpracę z komunistyczną władzą narzuconą przez ościenne mocarstwo. Szczególnie widoczne to było w postawie tamtejszych ludowców którzy dość masowo - jak pisze autor - weszli do komunistycznego aparatu w, władzy nawet do Urzędu Bezpieczeństwa. Postawa tak z perspektywy czasu oceniona być musi być oceniona negatywnie. Taka postawa pozwoliła im uniknąć represji na wielką skalę (np. los Polaków z pow. suwalskiego których blisko 600 zamordowali sowieci) przetrwać ten tragiczny dla nich czas, czas ale nie może to być usprawiedliwiona z perspektywy czasu.

Problematyka tworzenia się tej nowej komunistycznej rzeczywistości była bardzo obszernie omawiana już przez historiografię PRL. Tego typu postawy jakie

miały miejsce w pow. garwolińskim historiografia komunistyczna oceniała pozytywnie .W dziełach historyków minionej epoki, m.in. w opracowaniach prof. prof. Henryk Słabka,, Zenobiusza Kozika, Władysława Góra, i wielu innych .Okres ten i tego typu - wymuszone terrorem postawy społeczeństwa przedstawiano jako te które wynikły z rzekomo realistycznej postawy Polaków . W podobnym tonie pisali o roli PPR/PZPR na terenie Mazowsza w czasach tuż powojennych partyjni badacze tej problematyki m.in.prof. Benon Dymek, Kajetan Dobrosielski - autorzy wielu artykułów i monografii o utrwalaniu władzy ludowej w woj. warszawskim .

Decyzje polityczne obozu komunistycznego i sił jemu podporządkowanych spowodowały że w powiatach Południowo-Wschodniego Mazowsza w tym i w powiecie garwolińskim położonym na pograniczu tego regionu i Lubelszczyzny nastąpiły głębokie zmiany społeczno -polityczne i gospodarcze .W powiecie garwolińskim jak i w innych powiatach tej części Polski , na wiele lat zniknęły z ich krajobrazu prywatne fabryki ,zakłady przemysłowe, zmniejszona została liczba zakładów rzemieślniczych,prywatnych sklepów ,hurtowni, restauracji,księgarni itp. Zgodnie z nakazem sowieckich nadzorców przeprowadzono dogłębną parcelację majątków ziemiańskich przy całkowitej akceptacji tego przedsięwzięcia przez tamtejszych chłopów .Rosyjski nadzorca tym razem w bolszewickim przebraniu przy pomocy podległej mu partii komunistycznej jeszcze raz przeprowadził reformy agrarne bo nasze władze z czasów II RP nie zdążyły tego procesu przeprowadzić powodując głębokie niezadowolenie na wsi . Nastąpiło także upaństwowienie mienia komunalnego ,likwidacja samorządu gminnego i powiatowego istniejącego w powiecie garwolińskim w okresie zaborów jak i w latach II RP

Pan mgr Krystian Pielacha we wstępie uzasadniając podjęcie takiego tematu pisał następująco:„W historiografii brak pracy naukowej a nawet popularnonaukowej która opierając się na materiałach archiwalnych ,poruszałaby swym zakresem aspekt polityczne i społeczne dotyczące powiatu garwolińskiego w latach 1944-1948.Dla zrozumienia procesów zachodzących na arenie krajowej ,ważnym jest poznanie tych samych procesów w mikroskali na poziomie tak niewielkiej jednostki administracyj-

nej „jaka stanowi powiat „w w tym przypadku powiat garwoliński” Uważam „że dobrze się stało, iż mgr Krystian Pielacha podjął się opracowania tego moim zdaniem ważnego problemu badawczego. Trzeba jednak pamiętać przy analizie historycznej tego typu tematów że stymulowało je państwo – czyli Związek Sowiecki - będący śmiertelnym wrogiem Niepodległej Polski .Temat rozprawy, jej zakres chronologiczny i terytorialny zostały właściwie określone i nie budzi zastrzeżeń.

2. Baza źródłowa rozprawy i literatura naukowa

Rozprawa Pana mgr Krystiana Pielachy oparta została głównie na źródłach archiwalnych. Doktorant przeprowadził kwerendę w 10 archiwach . Wykorzystał on w swojej pracy kilkadziesiąt zespołów archiwalnych . Najważniejszymi zespołami archiwalnymi bardzo obficie widocznymi w pracy były zbiory dokumentów przechowywane w archiwach państwowych szczebla centralnego jak i w oddziałach wojewódzkich w Warszawie i Lublinie i fili w Otwocku .Autor wykorzystał w tych archiwach tak istotne dla jego badań akta Komitetów Powiatowego PPR. PPS w Garwolinie, Komitetów Wojewódzkich: PPR i PPS ,Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy - z Warszawy . Doktorant dotarł także do AAN i przechowywanego tam zespołów władz naczelnych PPR,PPS,SD, SP ,SN organizacji młodzieżowych a także archiwów wytworzonych przez Biura :Komisarz Głosowania Ludowego i Wyborczego z lata 1946-1947.. W AP Lublin zapoznał się ze zbiorem Akt Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość “ - Okręg Lublin. W tym zestawieniu zespołów archiwalnych zabrało akt Ministerstwa Informacji i Propagandy zdeponowanymi w AAN ,. W zespole tym znajduje się sporo informacji o sytuacji społeczno- politycznej na pograniczu Mazowsza Południowo- Wschodniego i Lubelszczyzny w latach 1944-1947..W pracy doktorant wykorzystał także akta 12 gmin tego powiatu przechowywanych w AP Warszawa - Oddział Otwock .Dotarł on również do akta miast: Garwolina i Żelechowa oraz akt PRN i Starostwa Powiatowego w Garwolinie .też tam zdeponowanych .

Ważną częścią bazy źródłowej wykorzystaną w pracy stanowią zasoby IPN w War-

szawie, Białymstoku i Lublinie. Autor dotarł w tych archiwach do akt MBP, MSW, szczebla wojewódzkiego. Zasoby z IPN zostały skonfrontowane z przekazami źródłowymi wytworzonymi przez administrację terytorialną i quasi-samorządową szczebla powiatowego i gminnego. Na podkreślenie zasługuje także dotarcie przez autora do dokumentów zdeponowanych w AZHRL w Warszawie. W archiwum tym eksplorował on źródła wytworzone przez silny na terenie pow. garwolińskiego ruch ludowy, szczególnie pod znaku PSL. Doktorant wykorzystał także akta wojskowe, które znajdują się w zasobach CAW w Warszawie. Szczególnie cenne były dla jego badań akta 1 Warszawskiej DP im. T. Kościuszki, której to oficerowie i żołnierze zmuszeni zostali do wspierania akcji propagandowej PPR w czasie referendum w 1946 r. i wyborów do SU w 1947 r. Żołnierze i oficerowie tej dywizji WP brali udział w prześladowaniach i terrorze, szczególnie przeciwko PSL, jak i Podziemiu Niepodległościowemu.

W swoich badaniach dotyczących powiatu garwolińskiego autor dotarł do zasobów ŻIH w Warszawie. Badając zasoby ŻIH, a w szczególności Zespół Centralnego Komitetu Żydów w Polsce w teście z sygn. 303/1/132/192, natrafiłem na pismo tego Komitetu z dnia 8 III 1945 r. skierowane do Starosty w Garwolinie, w którym jego autorzy opisywali pogrom Żydów w miejscowości wówczas gminnej Irena. We wsi gminnej Irena Żydzi zamieszkiwali w czasach II RP. Podczas wojny było tam getto z 6 tysiącami Żydów zorganizowane przez Niemców. W 1942 roku 6 tysięcy Żydów z tego getta w m. Irena Niemcy wywieźli do Trebłinki i zamordowali.

Po wojnie garstka ocalałych Żydów wróciła do m. Irena, teraz części Dębłina. W piśmie tym CK Ż w Polsce pisał o tym, że ocalałym Żydom odebrano mieszkania. Dotknęło to Lejba Rojzwenę i Chaję Szydłkorta z trojgiem dzieci. We wsi Irena podczas napadu bandy morderców na ocalałych z Holokastu Żydów zabito Loję Luxemburg, jej córkę Gitlę oraz synową Frydę. To było wstrząsające i haniebne wydarzenie. Według różnych szacunków w całym kraju zabito ok. 1000 ocalałych Żydów. Czy w tej miejscowości jest pamięć o tym mordzie? Myślę, że w rozdziale pierwszym pracy doktorskiej traktującym m.in. o sprawach narodowościowych w tym powiecie autor powinien o tym wydarzeniu napisać.

Autor nie dotarł do dotarł do archiwów kościelnych szczebla dekanalnego i diecezjalnego Siedlcach .W sumie autor przejrzał 59 zespołów archiwalnych i zapewne ok 1000 teczek z dokumentami . W bibliografii nie zapisał ich sygnatur pod nazwami zespołów archiwalnych. Jednak wśród blisko 2,5 tysiąca przypisów sygnatury archiwalne są dość często widoczne i potwierdzają taką liczbę wykorzystanych teczek dokumentowych .Jest to bardzo solidna podstawa źródłowa pracy. Niewielkie uchybienia nie podważają wysokiej oceny archiwalnej bazy źródłowej pracy.

Autor wykorzystał ponadto 40 aktów urzędowych opublikowanych w „Dzienniku Praw Państwa Polskiego” i „Dzienniku Ustaw” .Na podkreślenie zasługuje wykorzystanie tego trudnego dla historyków źródła..Doktorant uczynił to przy omawianiu struktur administracyjno -samorządowych w powiecie i w gminach ..Doktorant zdołał dotrzeć do 32 wydawnictw źródłowych dotyczących tego okresu, istotnych dla jego pracy. Mgr Krystian Pielacha wykorzystał także 8 tytułów prasy wydawanej w latach 1944-1948 .Uczynił to jednak w sposób dość przypadkowy i wyrywkowy .Postuluje przy wydaniu pracy drukiem głębszą kwerendę chociażby w prasie PSL ,SL, PPR, a nawet PPS i SD oczywiście pod kątem spraw garwolińskich Szkoda że autor nie dotarł do periodyków wydawanych przez ,organizacje młodzieżowe: komunistyczne ,ludowe, socjalistyczne. Wydaje się, że sporo informacji mogłaby przynieść kwerenda także w prasie podziemia niepodległościowego .Taka kolekcja jest w zbiorach BN i BUW .Postulowałbym też poszerzenie kwerendy w pamiętnikach Warto byłoby np. zajrzeć do czterotomowego wydania pamiętników pt.,,Wieś polska w latach 1939-1948.Materiały konkursowe “ Tom IV ,Opr..K .Kersten,T .Szarota Wa-wa 1971 s.345-357 . W części tego zbioru pamiętników poświęconej woj. warszawskiemu jest sekwencja dotycząca pow .garwolińskiego min. osady Parysów (dość obszerna i treściwa) wsi Warszawice (też dość obszerna zawiera sporo i ciekawych spostrzeżeń) . Opracowujący ten tom sporządzili wyciągi z pamiętników m.in. ze wsi Brzeziny, ,Franciszków, Godzisz ,Gościewicz, ,Górki, Grabowce Dolne, Ostrożeń,,Wola Korycka Dolna, Zabruzdy .Do kolekcji tych pamiętników

można dotrzeć wg .dawnych informacji w Archiwum PAN w Warszawie .

W rozprawie doktorskiej .Mgr Krystian Pielach wykorzystał ponad 100 pozycje monograficznych poświęconych problematyce instalacji i umacnianiu władzy ludowej na terenie powiatu garwolińskiego ,w woj. warszawskim i oczywiście i na terytorium całego kraju . Większość istotnych publikacje dotyczących okresu formułowania się „władzy ludowej ‘’ z nadania sowieckiego w Polsce jest doktorantowi znana. Autor zdołał dotrzeć do wielu pozycji naukowy z zakresu regionalistyki mazowieckiej ..W pracy wykorzystał on także ok 70 artykułów naukowych ważnych dla jego tematu . Doktorant sięgnął także do zasobów internetowych Zakres wykorzystanych źródeł jak i literatury naukowej oceniam bardzo wysoko i uważam ,że autor jest w zakresie uprawianej przez niego problematyki bardzo dobrze rozeznany badaczem.

3. Ocena merytorycznej zawartości pracy

Jak już wspomniano ramy chronologiczne rozprawy zostały właściwie określone i nie budzą zastrzeżeń. . Mgr Krystian Pielacha zastosował chronologiczno-problemowy układ pracy. Praca składa się z bardzo obszernego i kompetentnie napisanego ponad dwudziestostronicowego wstępu. Zawiera on wszystkie istotne elementy które w nim powinny się znaleźć .Na szczególną uwagę zasługują rozważania metodologiczne autora dotyczące zakresu wiarygodność źródeł archiwalnych ich zależności od ich wytwórcy .Wiele tych źródeł ma wyjątkowo tendencyjną zawartość Ten aspekt badawczy dotyczący przydatności tych źródeł wytworzonych w okresie epoki komunistycznej jest czasem nie dostrzegany przez badaczy Doktorant jako archiwista wieloletni pracownik IPN trafnie ten problem zdiagnozował we wstępie .

Mgr Krystian Pielacha omówił dzieje powiatu garwolińskiego w latach tuż powojennych (1944-1948) w siedmiu rozdziałach dość harmonijnie zaplanowanych i w sposób odpowiedni zapelnionych interesującą treścią Doktorant zakończył pracę obszernym i bardzo dobrze napisanym podsumowaniem , bibliografią, oraz wykazem map i tabel. W końcowej części pracy znalazły się także aneks dokumentowo- foto-

graficzny zawierający dokumenty i zdjęcia pokazujące życie tego powiatu w omawianym przez autora okresie .

Jak już pisałem autor dość dogłębnie sięgał do źródeł ,relacji,dokumentów publikowanych i literatury przedmiotu pisząc swoją rozprawę . .Praca doktorska mgr Krystiana Pielacha opatrzona została ok. 2,5 tys przypisami. Zostały one sporządzone zgodnie z zasadami warsztatu naukowego. Świadczą one o tym ,że doktorant opanował w pełni arkana warsztatu badacza dziejów najnowszych i zastosował je w praktyce badawczej .

Doktorant swoją siedmiorozdziałową pracę - o czym już wspominałem - dość harmonijnie rozplanował i zapełnił odpowiednią treścią. W 22.stronicowym rozdziale pierwszym autor przedstawił problematykę dotyczącą aspektów terytorialno – administracyjnych , ludnościowych oraz opisał skalę zniszczeń powiatu garwolińskiego w okresie II wojny światowej .Jest to rozdział rzeczowy dobrze wprowadzający zainteresowanych tym regionem badaczy i czytelników w omawiana w pracy problematykę . Pisząc o losach ludności żydowskiej w czasie tuż powojennym (s.51-57) należałoby wspomnieć o pogromach ocalałych Żydów dokonywanych przez środowiska bandycko-narodowe przesiąknięte zbrodniczym antysemityzmem .Dopuszcili się one mordów na tych nieszczęsnych ludziach nie tylko w pow .garwolińskim.O tym tragicznym wydarzeniu pisałem przy okazji omówienia bazy źródłowej pracy ..

W rozdziale drugim liczącym 50 stron składającym się z czterech podrozdziałów autor przedstawił proces tworzenia się ośrodka władzy ludowej (czyli komunistycznej) na terenie powiatu garwolińskiego W .rozdziale tym autor w sposób bardzo rzeczowy opisał proces tworzenia się administracji nowego systemu na terenie powiatu Wydaje mi się że należałoby wyraźniej zaznaczyć że nastąpiło przejście całej struktury Polskiego Państwa Podziemnego na stronę władzy ludowej W rozdziale tym doktorant wymienił dziesiątki nazwisk organizatorów władzy ludowej na tym terenie.(m.in. s.77,78, ,95,,96,97,98,99,102 .Wszyscy ci organizatorzy władzy ludowej pozostali anonimowi . Może nie o wszystkich dało by się coś powiedzieć ale przy-

najmniej o części należałoby dać informacje (np. o starostach ,przewodniczących PRN ,MRN GRN . Napewno można napisać zdanie o płk Ignacym Lodze - Sowińskim komunistycznym polityku ,prawej ręce W .Gomułki ,współrządzającym Polską przez wiele lat .Ostatnio ukazała się jego biografia .Organizował on także jaki pisał autor - władzę ludową na terenie powiatu garwolińskiego Wydaje się że należałoby także wyjaśnić dlaczego przy omawianiu spraw funkcjonowania administracji w powiecie doktorant używa określenia „ROKI URZĘDOWE”(s.84-88) Z tego co się zorientowałem w dawnej Polsce nazwa „Roki Urzędowe “oznaczała „termin w którym dany Sąd działał w określonym z góry miejscu i czasie “. Studiując literaturę z tego zakresu nie spotkałem takiego terminu administracyjnego używanego w czasach współczesnych . Postuluje aby doktorant to prawniczą „procedurę wyjaśnił bardziej przystępnie/ .Czytając „podpunkt 2.3.2 Roki Urzędowe” zrozumiałem że chodzi tu o Delegatury PRN min. w Rykach i innych miejscowościach powiatu .Może też należałoby wyraźniej zaznaczyć że tworzący się lokalne ośrodki władzy był strukturą obcą narzuconą tej społeczności przez komunistów Przedstawiciele miejscowego społeczeństwa nie mając innego wyjścia jeśli chcieli zaistnieć politycznie do struktur państwa ludowego na szczeblu powiatowym ,miejskim ,gminnym -jak wynika z ustaleń autora - dość licznie wstępowali . . Rozdział ten uważam ogólnie za udany bo wyczerpująco omówiono w nim zostały podjęte przez autora zagadnienia..

Za bardzo udany uważam 55.stronicowy rozdział trzeci traktujący o roli czynnika sowieckiego w powiecie garwolińskim i podległym mu aparat bezpieczeństwa Autor w sposób wyczerpujący przedstawił ten problem. Jak wynika z badań doktoranta sterroryzowani mieszkańcy powiatu garwolińskiego ledwo co uwolnieni spod brutalnej okupacji niemieckiej poddali się nowemu porządkowi bo wyczerpani byli wojna chcieli żyć oraz nie mieli już siły przeciwstawić się nowemu okupantowi i jego pomocnikom z PPR. Dobrze zostały scharakteryzowana MO i PUB w powiecie garwolińskim..Upominałbym się jednak o spersonalizowanie chociażby kadr kierowniczej tego komunistycznego aparatu przemocy .Czy podobnie jak na innych terenach RP byli to ludzie pochodzący spośród dawnych robotników rolnych , lumpenproleta-

riatu (przysłowiowych „kurokradów” jak ich nazywano) Jak wynika z badań MO i UB (m.in. prof. prof. Ryszarda Terleckiego, Andrzeja Paczkowskiego) z tego środowiska chętnie rekrutowano milicjantów i funkcjonariuszy UB.

W ponad 90-stronicowym rozdziale czwartym autor zaprezentował proces kształtowania się i umacniania się władzy komunistycznej w powiecie garwolińskim. W trzech rozbudowanych podrozdziałach doktorant omówił przebieg i znaczenie reformy rolnej przeprowadzonej jak w całej Polsce w latach 1944-1945. Następnie zajął się dwiema wielkimi akcjami politycznymi a mianowicie tzw. referendum ludowym z 30 VI 1946 i wyborami do Sejmu Ustawodawczego z dnia 19 I 1947 r. W sposób udany przedstawił „kuchnię polityczno – organizacyjną” tych ważnych dla władzy ludowej przedsięwzięć.

W rozdziale o „referendalno -wyborczych problemach z lat 1946 -1947 autor zamieścił jak wspomniałem podrozdział o reformie rolnej – sztandarowym przedsięwzięciu komunistów. Zazwyczaj problem ten omawiana jest w tych pracach w początkowych ich częściach. Po uważnym zapoznaniu się z treścią rozdziału i podrozdziału o reformie rolnej uzasadnieniu autora o takiej konstrukcji broni się bo w istocie była ona jedną z filarów konstytuowania się nowego systemu. Kolejne dwa podrozdziały traktujące o referendum z 30 VI 1946 i wyborach z 19 I 1947 to sekwencje pracy opisujące wydarzenia o charakterze wybitnie politycznym stanowiącymi fundament tworzącego się nowego systemu zwanego „demokracją ludową”. Te trzy wydarzenia do końca istnienia PRL w „polityce historycznej” PPR a potem PZPR były „czczone”, przypominane a na lekcjach historii od szkoły podstawowej aż po studia historyczne w szkołach wyższych były właśnie tak traktowane.

Warto może dać sekwencje w podrozdziale o reformie rolnej dotyczącą losów ziemiaństwa garwolińskiego i ich siedzib. Jak wynika z pobieżnego oglądu współcześnie na terenie powiatu zachowało się kilkanaście tego typu siedzib ziemiańskich (min. w Pałacu w Żelechowie - Ordęgów, d. dwór w Podzamczu Maciejowskich, Głuskowie - Bazylego Afanasjewa, Łucznicą – Potockich, Miętne - d. dobra rządowe w II RP Szkoła Rolnicza, Miastków Kościelny - Potockich) Postuluję aby w razie upo-

wszechnienia pracy drukiem wzbogacić pod tym względem aneks zdjęciowy bo jest .dość ubogi.

Autor w sposób wyczerpujący zanalizował w tym rozdziale dwa istotne wydarzenia tego okresu dziejów Polski powojennej tj . referendum ludowe i wybory do Sejmu Ustawodawczego..W swoich badaniach potwierdził że i na tym obszarze Polski komunii dokonali fałszerstw,poślugiwali się terrorem i co gorsza pozyskali dla swych niecznych czynów znaczną liczbę mieszkańców powiatu .Autor zamieścił tabele z uczestnikami tych działań na str 200-205.Wg prowizorycznych obliczeń to ok 700 osób partyjnych i bezpartyjnych którzy poprzez uczestnictwo w sfałszowaniu referendum i wyborów byli współtwórcami tego systemu a potem jego długoletnimi beneficjentami Trzeba to wyraźnie podkreślić w tekście pracy .

W b. obszernym bo liczącym ponad 120. stron rozdziale piątym scharakteryzował autor - jak pisał we wstępie – działalność partii politycznych na garwolińskiej scenie politycznej . To bardzo dobrze napisane podrozdziały . Autor w sposób przekonujący pokazał „komunizowanie się” powiatu garwolińskiego .Wg ustaleń doktoranta w ciągu czterech lat działalności PPR wzrosła ona na tym terenie blisko 10-krotnie z ok 160 w latach 1944/45 do ok. 1500 członków w 1948 r. Badając działalność PSL potwierdził jego słabość organizacyjną w powiecie. .Podobnie jak na terenie kraju także i w pow .garwolińskim pod ciosami PPR i UB PSL rozpadło się a jego kierownictwo powiatowe całkowicie podporządkowało się komunistom. Pewnym mankamentem tego rozdziałach tak i poprzednich jest jego odpersonifikowanie .Postuluje sporządzenie zestawień osobowych kierownictw partii politycznych i organizacji młodzieżowych (w aneksach) działających na terenie powiatu garwolińskiego .Może udałoby się sporządzić małe notki biograficzne .dotyczące działaczy politycznych z terenu powiatu.Natomiast jeśli chodzi o podrozdział 5.3. tego rozdziału liczącego 25 stron dotyczącego życia religijnym w powiecie w tym okresie. to sugerowałbym przeniesie tej problematyki do oddzielnego rozdziału

Rozdział szósty – 30.stronicowy składającym się z dwóch podrozdziałów doktorant poświęcił w całości omówieniu działalności zbrojnej podziemi ntykomuni-

stycznego na terenie powiatu garwolińskiego. Zagadnieniu to omówił w podpunkcie pierwszym. Natomiast druga część tego podrozdziału traktuje o komunistycznym aparacie bezpieczeństwa działającym na tym terenie. Jak wynika z ustaleń mgr Krystyna Pielachy opór podziemia na terenie pow. garwolińskiego istniał i był dość widoczny. Bohaterskie walki Zgrupowania Partyzanckiego „Wi N” dowodzonego przez kpt Mariana Bernaciaka ps. „Orlik” zostały opisane przez doktoranta. Informacje o akcjach podziemia przedstawił autor na stronach 417-419. Jak wynika z ustaleń autor nie spowodowały one osłabienia władzy ludowej na tym terenie.

Natomiast analiza działalności MO i PUBP na terenie pow. garwolińskiego dokonana przez autora potwierdziła sprawne i skuteczne jego zainstalowanie przez komunistyczny obóz władzy wspierany tak jak na całym terytorium Polski opanowanego przez Armię Sowiecką oraz siły bezpieczeństwa tego mocarstwa. Podobnie jak w poprzednich rozdziałach przydałoby się bliższe ich spersonifikowanie szczególnie funkcjonariuszy MO i PUBP w Garwolinie, szczególnie gorliwych w walce podziemiem.

W ostatnim dość obszernym rozdziale siódmym bo 57-stronicowym składającym się z czterech podrozdziałów autor w sposób udany przedstawił społeczne aspekty życia mieszkańców powiatu garwolińskiego. Doktorant zajął się w tym rozdziale sprawami zdrowotnymi społeczności powiatowej, przedstawił zakres pomocy społecznej udzielanej przez czynniki administracyjne i quasisamorządowej potrzebującym mieszkańcom. W sposób wyczerpujący zajął się też zagadnieniem zaopatrzenia ludności w podstawowe artykuły spożywczo - przemysłowe. Autor zwrócił uwagę na sposób ich reglamentowania polegający na wspieraniu tych którzy byli zwolennikami ludowego systemu władzy. U schyłku epoki tuż powojennej czyli w latach 1947-1948 dało się już zauważyć procesy gospodarcze ograniczające wolny rynek, prywatną własność. Nawet ta najmniejsze zakłady produkcyjne, usługowe, sklepy, hurtownie, restauracje itp. zaczęto nękać domiarami i niszczyć. W połowie 1948 r. pod naciskiem Moskwy grupy stalinistów na czele z B. Bierutem wydała wyrok śmierci na gospodarstwa chłopskie zapowiadając ich „skołchozowanie”. Wydaje

się ze podrozdział o propagandzie szeptanej bardziej by pasowałby do rozdziału czwartego lub piątego. Pozostawiam ten problem do rozstrzygnięcia przez autora .

Mgr Krystian Pielacha w sposób obiektywny pokazał przemiany jakie wprowadzili komuniści na południowo - wschodnich krańcach Mazowsza gdzie usytuowany był i jest nadal geograficznie pow. garwoliński . Doktorant wprowadził nowe ustalenia do obiegu naukowego i pokazał rzeczywiste skutki działań władzy ludowej pod kierunkiem komunistów .. Autor w rozprawie przedstawił także skalę zmian politycznych i społecznych wprowadzonych przez PPR/ a potem PZPR które ta partia komunistyczna poprzez ,twardą i bezwzględną walkę z opozycją demokratyczną, podziemiem niepodległościowym wprowadziła w Polsce i to aż ,na 44 lata .Autorowi udało się również pokazać w sposób obiektywny skalę poparcia jaką uzyskał „obóz demokratyczny” wśród mieszkańców powiatu garwolińskiego . Autor zwrócił uwagę , że na przełomie lt 1947/48 władza komunistów była już utrwalona i zrzucenie jej stało się niemożliwe .Komuniści uzyskali bowiem dość znaczną liczbę zwolenników ich programu w powiecie szczególnie .wśród byłych robotników folwarcznych ,małorolnych a nawet średniorolnych chłopów. Mit likwidatorów „obszarnictwa” działał na rzecz komunistów.,„Dał im sporą popularność na wsi polskiej w latach 1944- 1948. duża grupa chłopów do PPR wstąpiła..Decyzja o kolektywizacji wsi podjęta w 1948 r przez PPR wpływy tej partii ograniczyła .

d

4. Konkluzja końcowa

Praca doktorska mgr. Krystiana Pielachy dotyczy ważnego epizodu dziejów najnowszych Polski ,a mianowicie instalacji władzy ludowej a potem jej utrwalenia pod kierunkiem komunistów na terenie powiatu garwolińskiego . Dysertację doktorska autorstwa mgr Krystiana Pielachy uważam za bardzo interesujący i udanie zrealizowany projekt badawczy.Pracę cechuje bardzo dobry warsztat naukowy, spokojna i rzeczowa narracja. Autor poprawnie skonstruował pracę (uwagi krytyczne mają znaczenie korygujące) a potem konsekwentnie wypełniał ją bardzo obficie cieka-

wą i wnoszącą nowe ustalenia treścią. Myślę, że po niewielkich korektach i uzupełnieniach praca ta powinna być opublikowana.

**Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Krystiana Piela-
chy spełnia wymogi stawiane dysertacjom doktorskim i dlatego wnoszę o do-
puszczenie doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Warszawa, 4.09 2023 r.

prof dr hab Romuald
Turkowski.